
РЕГИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Стоян Тотев¹

Въведение

Кое регионално развитие може да се нарече балансирано

Стремежът на всяка регионална политика (регионална стратегия за икономическо развитие) е в търсенето на балансирано регионално развитие, при което, от една страна, регионалните икономически различия могат да играят положителна роля, доколкото различията винаги са стимул за развитие, а от друга, не пораждат остри социално-икономически проблеми в регионален аспект. Поддържането на този баланс на определено регионално равнище е възможно единствено при съобразяване на националната икономическата политика с регионалната специфика.

Необходимо ли е да има регионална икономическа стратегия, да се провежда регионална политика?

Много често се поставя въпросът необходимо ли е да има регионална стратегия, да се провежда целенасочена регионална политика след като неокласическата теория предполага постигането на регионална "саморегулация" като резултат от действието на пазарните механизми. Регионалният анализ показва обаче, че основното заключение, което може да се направи, е, че либералният (Шумпетеров) път на развитие, при който се приема, че ще се постигне регионално реструктуриране посредством "съзидателна деструкция", т.е. само посредством освобождаването на силите на конкуренцията и интернационализацията на икономическите взаимоотношения, поне в краткосрочна и средносрочна перспектива води до сериозни негативни резултати и неблагоприятно регионално развитие. Това извежда необходимостта от регионален подход при провеждането на всяка икономическа политика.

Интеграционните процеси и промените в регионалните различия в България

Наблюдаваните интеграционните процеси ще допринесат за значителното нарастване на регионалните различия в краткосрочна и средносрочна

---

¹ Ст.н.с. д-р Стоян Тотев работи в Икономическия институт на Българската академия на науките.

перспектива. Районите, които са с по-висока степен на урбанизация, ще подобряват своето равнище спрямо средното за страната, докато периферните слабо населени региони ще влошават своя статус. Очакванията са, че в България икономическото развитие и процесът на реструктуриране ще доведат до такова нарастване на регионалните различия, че от една страна, те ще бъдат относително високи за стандартите на ЕС, а от друга, имайки предвид общото икономическо развитие на страната, ще формират значителни социално-икономически проблеми в регионален аспект.

Регионалната политика като част от икономическата политика на ЕС

Необходимостта от диференцирана регионална политика отдавна е "идентифицирана" в рамките на ЕС и това е причината за изискването за ясно изразен регионален подход при използването на Структурните и Кохезионния фондове за регионално развитие. Присъединяването на България ЕС ще бъде свързано и с извеждането на водещата роля на регионалната политика и нейното реализиране в прилагането на структурните политики, тъй като тя задава методологията за въздействие върху пространственото развитие в рамките на Съюза.

Какво е разбирането за допустими различия между регионите според регионалната политика на ЕС

Основно изискване на ЕС по отношение на районите за планиране (NUTS II) както за страните-членки, така и за тези в процес на присъединяване е различията в рамките на една държава да не създават социално-икономически проблеми. Това са проблемите, свързани преди всичко с пазара на труда и по-специално с безработицата и външната емиграция, породена от регионалните неравенства в доходите.

Работещи и ефективни ли са Регионалният план и регионалните програми за икономическо развитие на България

В сега съществуващите програмни документи – „Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005-2015 г.“, „Оперативна програма 'регионално развитие' 2007 – 2013“, както и в различните регионални програмни документи, липсват ясно изведени регионални показатели (индикатори) и равнища, които да показват към какво са насочени те. Наред с това в тези програмни документи не е посочена необходимата ресурсна осигуреност за постигането на поставените в тях задачи, липсва връзка с националния бюджет и насочването на инвестиции, както и мониторинг за изпълнението на тези планове в краткосрочен и средносрочен период. Липсва и конкретното дефиниране на равнището, на което ще се осъществява процесът на регионално програмиране, институциите и законовата регламентация на дейността им. Няма изяснена ангажираност на другите секторни политики с проблемите на регионалното развитие, особено за подкрепа и стимулиране на изостаналите райони, както и за икономическо регионално реструктуриране. Стратегическият въпрос за формирането на адекватна отраслова структура в

регионален аспект на практика не се поставя.²

Ако може да се говори за провеждането на някаква реална регионална политика в България, то тя се свежда предимно до това да се тушират различията по отношение на безработицата, за да не възникват социални проблеми. Ефективна регионална политика обаче би била тази, която не е насочена преди всичко да смекчава последствията от дадено негативно икономическо развитие, а която отстранява причините, предизвикващи това развитие.

Фактът, че в България се наблюдава нежелано увеличаване на различията в регионалните характеристики говори, че поне засега пазарните сили са по-силни от резултатите, постигнати при провеждането на досегашната национална регионална политика.³

Какви би трябвало да са първите стъпки, за да може да се стигне до работеща регионална политика с необходимата обоснованост и конкретизация

Основен принцип на регионалната политика е тя да е изцяло съобразена със спецификата на развитие на съответния регион. Регионалната политика би трябвало да си поставя постижими цели, с конкретен хоризонт във времето. Необходимо е да се подчертае, че желаното невинаги означава и възможно, с други думи, при изграждането на регионална стратегия няма място за прокарване на популистки идеи, несъобразени с икономическия потенциал на регионите.

Основна цел в краткосрочна перспектива би трябвало да бъде смекчаване или поне задържане на сегашното равнище на сравнително големите регионални различия, а оттук и намаляване на нежеланата емиграция от изоставащите региони. Това изисква ясна и целенасочена политика, съобразена с действителния потенциал и сравнителните предимства на отделните райони, която визира начините на постигане на така поставените цели. Регионалната стратегия предполага и съобразяването с възможностите за финансово осигуряване на едно или друго развитие, което се поставя като цел, както и познаване на въздействието на интеграционните процеси върху регионалните промени (в т.ч. и тези в по-далечна перспектива).

В отговор на допълнителните изисквания на ЕС към регионалната политика на

---

² В програмите за икономическо развитие се посочва необходимостта от разработване на секторни стратегии в определени области на народното стопанство, без обаче за това да има ясна мотивировка за това. Същевременно регионалният подход при определянето на секторните стратегии на практика не се базира на сравнителните предимства, спецификата и потенциала на конкретния регион, а отговаря на едно общо виждане за насоките на развитие въобще.

³ Разбирането за регионална политика в администрацията (въобще не може да се говори за стратегия) се свързва с това да се изпълнят, ако трябва и напълно формално, изискванията на Европейската комисия, за да не се изпуснат европейските фондове за регионалното развитие. При тези обстоятелства България получава само част от възможния обем фондове, предвидени за подпомагане на регионалното развитие, но и това, което се получава, не се използва целесъобразно.

България е необходимо разработването на алтернативни мерки. Това обуславя нуждата от подготовка на съответните органи за специфични дейности като:

- определяне влиянието на трансевропейските мрежи върху развитието на националните регионални потенциали с оглед поставянето на допълнителни изисквания при формулирането на регионалната политика;
- анализи за чувствителността на отделните райони по отношение прилагането на политиките на ЕС;
- търсене на възможности за засилване на ендегенните потенциали на растеж в периферните райони, които са повлияни в най-голяма степен от присъединяването към ЕС.

Анализ на регионалните макропоказатели

Взаимосвързаност на показателите, определящи равнището на регионално икономическо развитие

Развитата инфраструктура, голямата гъстота на населението, съществуването на урбанизирани центрове, икономическата активност и брутният вътрешен продукт (БВП) на човек от населението са показатели, които са положително взаимосвързани. Това важи особено за страните от Югоизточна Европа. Столиците и силно урбанизираните региони (като правило тези, които не са периферни) привличат по-голямата част от икономическата активност и това е в съответствие с новата икономико-географска теория.

Регионалният анализ за България потвърждава тези закономерности от типа "център-периферия", като извежда като основен фактор, определящ различията в регионалните социално-икономическите характеристики степента на урбанизираност на регионите. Наблюдава се ниско равнище на БВП на човек от населението и на преките чуждестранни инвестиции като абсолютен обем към регионите с ниска гъстота на населението и като следствие от това - отрицателен механичен прираст и засилване на остаряването на населението в тях. Тези процеси водят като правило и до по-ниска гъстота на малките и средните предприятия и особено на тези с висока ефективност, от което произтичат трудности при развитие на икономиката, по-нататъшен спад и нарастващи регионални различия. Така се стига до "порочния кръг" ниска БВП и преки чуждестранни инвестиции като абсолютен обем към областите с ниска гъстота на населението, а оттук и характерния за тях отрицателен механичен прираст и засилване на остаряването на населението. В светлината на казаното успехът на регионалната стратегия може да се оценява по това до каква степен тя въздейства на нежеланите миграционни процеси.

Изоставащи региони

Някои региони ще успеят да се адаптират към новите икономически условия по-

добре - това ще са преди всичко централните райони с по-висока степен на урбанизация, а други няма да имат такъв успех - такива ще са предимно граничните периферни райони. Ето защо се очаква ролята и значението на трансграничните отношения в България да нарастват с течение на времето в сравнение с ролята, които тези отношения ще играят при страните от Централна Европа.

Изоставащи гранични региони

Сухоземните граничните райони на България са тези, които в една или друга степен предполагат целенасочена икономическа политика за преодоляване на регионалните различия. От особена важност за тях е степента на икономическо развитие на съседния граничен регион на другата държава. Регион, който е периферен по отношение на метрополията, но граничи със силно развит икономически регион на друга държава, може да придобие някои характеристики, типични за централните региони. В това отношение може да се очаква граничните региони с Гърция да продължат да преодоляват изоставането си, като критични региони ще останат тези, граничещи с бившата Югославска република Македония (БЮРМ) и Република Сърбия.

Районите за планиране като обект на регионалната стратегия

Цялостното негативно социално-икономическо развитие на Северозападния район за планиране извежда необходимостта от взимането на неотложни регионални мерки като резултат от целенасочена регионална политика за неговото подпомагане. Без провеждането на такава политика може да се очаква критично задълбочаване на различията.

При останалите райони за планиране необходимостта от осъществяването на регионална стратегия за развитие е обусловена в по-голяма или по-малка степен от преодоляването на различията между областите и общините в региона.

Необходимост от провеждане на диференцирана регионална икономическа политика има преди всичко при Южен централен район, където се наблюдават големи различия по области и общини по отношение на социално-икономическите характеристики. Североизточен и Югоизточен район също предполагат провеждането на подобна вътрешнорайонна диференцирана политика, но тя не е така остро обусловена, както например при Южния централен район. Северен централен и Югозападен район в най-малка степен предполагат подобна диференцирана политика.

Регионална секторна специализация

“Правилната” специализация е голямо предимство в случай, че търсенето, което не е конюнктурно, нараства в съответната област, но е и “капан” за регионалната икономика, когато развитието по отношение на конкурентоспособността и външните пазари не е в полза на избраната

специализация. Пример за това е Гърция – отварянето на икономиката ѝ към съседните страни беше стимулиращо за нея, но специализацията на граничните ѝ региони в трудоемките отрасли (например шивашката промишленост) доведе до неконкурентоспособността им пред условията, които предоставят България, БЮРМ и Албания, респ. до сериозни проблеми с пазара на труда в тези региони.

Специализирането на граничните региони в трудоемки отрасли на леката промишленост е едно решение за момента при тези изостанали райони, но в близкото бъдеще неминуемо ще създаде проблеми, сходни на тези в Гърция.

Регионалната стратегия трябва да е насочена към постигането на възможно по-висока диверсификация на икономическите дейности в тези райони. Диверсификацията на икономическата активност представлява и застраховане към променящата се икономическа среда, което дава възможност на регионите с по-разнообразна активност по-бързо да се адаптират към променящите се условия. Това позволява и бърза бъдеща специализация, тъй като е трудно да се стартира развитие, ако в дадена област липсва съответната икономическа база. С други думи, по-голямата диверсификация дава по-голяма гъвкавост и адаптивност на регионите да отговорят на предизвикателствата на пазара.

Същевременно трябва да се подчертае, че специализацията в отрасли, в които не се очаква промяна на сравнителните предимства, може да има дългосрочен положителен икономически ефект. Към тях обаче не могат да се причислят повечето от трудоемките отрасли на леката промишленост, при които в последно време се наблюдава силна специализация в някои региони. Развитието на хранително-вкусовата промишленост е една възможна специализация, която със сигурност избягва рисковете, криещи специализациите в текстилна, шивашка и обувна промишленост. Тука трябва да се отбележи, че именно в областта на хранително-вкусовата промишленост лесно могат да се стартират различни форми на развитие на трансграничното сътрудничество.

Регионално и трансгранично сътрудничество

Ролята на регионалното и трансграничното сътрудничество

Анализът показва, че поради географското си разположение (отдалеченост от икономически център на Европа) България и съседните ѝ страни трябва да отдават по-голямо внимание на вътрешнобалканските (югоизточноевропейските) регионални икономически отношения, които могат да генерират условия за благоприятно икономическо развитие на страните в региона.

Трансграничното икономическо сътрудничество може да смекчи като цяло негативните тенденции в изменението на икономическите показатели за граничните райони и да доведе до положителни процеси, но в краткосрочна и средносрочна перспектива икономически "чудеса" не бива да се очакват. Полагането на основите и развитието на това сътрудничество обаче в по-далечна перспектива ще се окаже пътят към решаване на икономическите

проблеми на тези райони - това е икономическа политика, която е прието да се смята за оптимална по отношение на изоставашите гранични региони. Затова може да се твърди, че развитието на трансграничното сътрудничество е ключът за бъдещия икономически успех на страните от Югоизточна Европа, които са малки и ситуирани в периферията на континента.

Състояние на икономическите взаимоотношения между страните от Югоизточна Европа

Съществуващата необвързаност на инфраструктурите между граничните райони на България с останалите съседни страни представлява реална бариера за икономическата активност. Границите не позволяват на икономическите оси на развитие свободно да се свързват отвъд граничните линии.

Липсата на инфраструктура и на нормални икономически взаимоотношения между страните от Югоизточна Европа е довела и до допълнителен ефект за изолиране на граничните райони, изразяващ се в липсата на зони с висока гъстота на населението от двете страни на границата, нещо, което не е характерно за страните от ЕС.

Изграждане на съвместни инфраструктури в контекста на трансевропейските транспортни мрежи

От изложеното произтича и основното изискване като предпоставка за развитие на трансграничните връзки - провеждане на регионална политика, насочена, на първо място, към изграждането на инфраструктура, позволяваща свързването на осите на развитието на страните от Югоизточна Европа.

Бъдещите междурегионални отношения (между страните от Югоизточна Европа) и свързването на осите на икономическо развитие зависят до голяма степен от желанието на тези страни да подпомагат регионалното коопериране и интегриране, както и от намаляването и премахването на бариерите за трансгранични взаимоотношения.

Желателно е икономическата политика, която трябва да се провежда по отношение на трансграничното сътрудничество, да се осъществява на три равнища – национално, регионално и международно. Националните правителства са до по-голяма степен отговорни за условията в техните страни. В същото време държавите от Югоизточна Европа имат общи проблеми, които могат по-лесно да се решат с общи усилия. Накрая, от съществено значение за успешното насърчаване на регионалното сътрудничество и трансграничните отношения е подкрепата на международните организации.

Оси на икономическо развитие

Съществуващите оси на развитие за България като развита транспортна и комуникационна инфраструктура са София - Варна, Русе и Бургас - оси на развитие, които са се формирали в резултат от установените по-рано

икономически отношения със страните от бившия Съветски съюз. Новите икономически дадености и развитието на взаимоотношенията ни със страните от ЕС предполагат образуване и на други оси на развитие в посока към Западна Европа като очертаващ се основен търговски партньор на България.

Такива оси на развитие за нашата страна се очаква да се формират по линията София-Солун -- с посока по нататък към Атина, и най-вече София-Ниш-Белград и по нататък Будапеща на север и Загреб на запад. Продължение на тази ос на развитие в обратната посока е София-Истанбул по посока към Близкия изток.

Друга икономическа ос с особено позитивна перспектива и потенциал за развитие може да се открие с изграждането на втори мост при Видин, което ще има важен многостранен положителен ефект. Тук трябва да се отбележи, че новооформящата се ос за икономическо развитие Солун – София ще намери продължение през Видин за Румъния към Будапеща и Централна Европа.

Необходимите икономически предпоставки за бързото развитие на тези нови оси са налице, но тяхното осъществяване ще зависи не само от икономическото, а и от политическото сътрудничество на страните от Югоизточна Европа.

Изграждането на посочените нови икономически оси на развитие предполага подобряването и разширяването на инфраструктурата на трансевропейските транспортни коридори.

Трансевропейски транспортни коридори

През страната ни минават трансевропейски транспортни коридори, по които се осъществяват връзките на България със съседните държави и тези в рамките на Европа, както и със страните извън Европа по линията на трансконтиненталните транспортни коридори (доколкото през България като периферна европейска държава минават и такива транспортни коридори). Комуникациите по тези коридори са затруднени от недобрата инфраструктура – това важи не само за частта им в рамките на България, но и за частта им в граничните области – от двете страни на границата.

През България преминават четири от десетте основни паневропейски транспортни коридора. **Това са:**

Коридор № 4 - Будапеща – Видин – София – Солун (Атина) и Истанбул, където тясно място се оказват връзката на България с Румъния през гр. Видин и връзката на България с Гърция при Кулата. Развитието на този коридор (заедно с коридор № 10) е от изключителна важност за нашата страна по две причини: На първо място, това ще подпомогне новосформиращата се ос на икономическо развитие на България Атина, Солун – София с продължение през Видин за Румъния към Будапеща и Централна Европа. От друга страна, подобряването на инфраструктурата на този транспортен коридор е от ключово значение за Северозападния район и западните гранични региони на България, които са икономически най-изостаналите региони в страната.

Изграждането на този коридор предполага изграждане на нова инфраструктура в България и Румъния, вкл. и моста на р. Дунав при Видин. С други думи, посочените инициативи могат да се осъществят единствено съвместно с Румъния при необходимост и от помощта на европейските институции.

Коридор № 10- Белград – София, продължаващ в коридор № 4 през Пловдив – Истанбул, където шосейната връзка Калотина - Ниш е може би най-тясното място на трансконтиненталната магистрала Северозапад - Югоизток (Лондон – Калкута). Казаното за коридор № 4 се отнася изцяло и за коридор № 10. Изграждането на инфраструктура на този коридор, близка до европейските стандарти, ще улесни изключително свързването на икономическите оси на развитие на България с най-прекия път към Западна Европа – Белград Виена/Загреб. Изграждането на инфраструктурите на коридорите № 4 и № 10 е важна предпоставка за развитие на трансграничното сътрудничество и преодоляване изоставането на западните гранични региони в България.

Коридор № 8 – Дуръс, Скопие, София Бургас/Варна, свързващ Адриатическо море (Южна Европа) с Черно море (Русия и страните от Централна Азия), като икономическа инфраструктура ще има реализация в средносрочна перспектива. Този коридор е замислен като развитие не само на транспортна инфраструктура, но и като възможност за изграждане на петролопровод. Той може да добие особена важност в случай на стабилизиране на политическата и икономическата среда в страните от Централна Азия, което предполага благоприятно развитие на търговските отношения на тези държави със Западна Европа, САЩ, Канада и др., респ. осъществяването на тези търговски отношения по линията на Коридор № 8. Реализирането на петролопровод в рамките на този коридор е една алтернатива в търсенето на по-голяма енергийна независимост не само на България, но и на други страни от ЕС.

На този етап регионалното и трансгранично сътрудничество на България със страните от региона е утежнено от липсата на железопътна транспортна инфраструктура между София и Скопие – липса, която е констатирана отдавна, но за преодоляването ѝ е необходимо действителното коопериране между двете страни.

Коридор № 9 - Хелзинки - Киев/Москва Русе – Габрово – Димитровград - Кърджали - прохода Маказа - граница с Гърция – Александруполис, не е действащ в частта си Кърджали – Комотини. Този коридор в момента свързва Северна и Североизточна Европа с Истанбул и Азия, но неговият пълен потенциал може да бъде разгърнат, когато се изгради добра инфраструктура в рамките на България и Гърция, като по този начин се осъществи връзката на Северна и Североизточна Европа не само с Азия, но и със Средиземноморието, респ. Северна Африка. Този клон на коридор № 9 към Гърция, в частта му Димитровград – Кърджали – Гърция (Александруполис), ще се отрази особено благоприятно на икономическото развитие на околните гранични региони.

Коридор № 7 - вътрешен европейски воден коридор, свързващ р. Рейн с р. Дунав, се нуждае от подобрене на пътната инфраструктура в Северна

България – по-конкретно транспортната връзка на българските пристанища по Дунав с вътрешността на страната.

Трудности при осъществяването на съвместните инфраструктурни проекти

Осъществяването на регионално и трансгранично сътрудничество е добър индикатор за готовността и способността за адаптиране на регионите и страните към новите интеграционни и глобализационни процеси. Фактът, че страните от региона все още не могат да излязат извън рамките само на декларирането на пожелания и реално да се ангажират развитието на това сътрудничество, показва липсата на готовност и добра воля.

Успешното прилагане и ефективността на регионалната интеграция и трансграничното сътрудничество зависи до голяма степен от това доколко институциите в Югоизточна Европа имат ясна и точна представа за важността на тези дейности. Балканските страни трябва да използват предимствата на трансграничното сътрудничество по по-адекватен начин, т.е. балансирайки националните и регионалните интереси.

Усилията трябва да се насочат към възприемането на разбирането, че политиката на регионално и трансгранично сътрудничество е печеливша за всяка държава (win-win). С други думи, регионалните интереси (интересите на страните от Югоизточна Европа) съвпадат с националните. Всяка друга политика, която се опитва да постави "националните интереси" пред регионалните, в действителност ще означава, че не се защитават националните интереси.

Друга основна трудност, която спъва развитието на регионалното и трансгранично сътрудничество при двустранните отношения, се свързва с нежеланието и липсата на готовност за провеждане на подобни действия от страна на институциите. Равнището на квалификация и обученост на местната администрация от двете страни на границата е от особено важност, тъй като при наличието ѝ може значително да се улесни установяването на регионални и трансгранични икономически отношения. От значение са също и отсъствието на доверие в институциите, неадекватните финансови ресурси, липсата на подходящи структури за развитие на трансгранично сътрудничество, наличието на ограничителни условия по отношение на законодателство и др.

Опитът показва, че преодоляването на подобен род проблеми предполага институционални реформи – нещо, което отнема време. В областта на трансграничните отношения може би това е най-сериозната пречка, която трябва да бъде преодоляна.

Регионална стратегия за интегрирането на граничните райони – по пътя на нова консенсусна политика

Барьерите пред развитието на вътрешнорегионалната търговия в Югоизточна

Европа могат да бъдат преодолені единствено при провеждане на нова политика на консенсус между страните от региона. Взимайки под внимание благоприятните и неблагоприятни предпоставки за развитие на трансграничното сътрудничество, трябва да се има предвид нещо много важно, а именно обстоятелството, че балканските страни за първи път имат една обща цел, добре дефинирана и преследвана – да станат пълноправни членки на ЕС. Тази цел би трябвало да ги обединява в развитието на регионално и трансгранично сътрудничество, както и да убеди администрациите на отделните държави, че трябва да намерят общ език. Фактът, че България е пълноправен член на ЕС, определя и водещата роля, която страната ни трябва да играе в постигането на тези цели, отстоявайки същевременно максимално и националните си интереси, които са в съответствие с изискванията на ЕС. България също така може да поеме координирането на редица регионални програми в редица области спрямо съседните страни БЮРМ, Сърбия и Турция.

Различия между районите за планиране – възможности за тяхното преодоляване

Европейските регионални фондове

Предвижда се Европейските структурни фондове да бъдат използвани целево за провеждането на регионална политика в конкретни райони за планиране – NUTS II. Същевременно и други фондове, които могат да се използват за регионално развитие, предполагат тяхното конкретно целево използване. Това извежда необходимостта от определянето на приоритети при използване на въпросните регионални фондове по отделни райони.

В Националния план за развитие 2007–2013, регионалните планове за развитие, регионалните програмни документи и др. като правило очакваните структурни промени и възможните приоритетни сектори за развитие на отделните райони до голяма степен се покриват с разбирането на националните приоритети,⁴ липсва диференциран подход, който да определи с какво регионалната политика в даден район за планиране ще се различава тази от друг район. Най-общо казано, всички райони за планиране подлежат на провеждане на една и съща регионална политика, т.е. фактически регионалната политика се оказва национална на равнище NUTS II.

Това определя необходимостта от извеждане на характерните приоритети и области, които даден район би имал възможност да развива, като по този начин се търси спецификата за всеки район.

Северозападен район - потенциал за развитие

За Северозападния район натрупването на негативните характеристики е от такъв характер, че всяка инициатива за подпомагането му, стига да е

---

⁴ Друг е въпросът до каква степен националните приоритети по отношение на развитие на секторната и структурната политика са обосновани.

перспективна, дори и без да води до непосредствен резултат в момента, с течение на времето ще има определено благоприятен ефект за региона и за страната в бъдеще. Затова районът се нуждае от провеждането на регионална политика, която да се извършва с ясната представа, че не може да се търси висока ефективност, но подпомагането на икономическото развитие е необходимо, за да се спре или поне смекчи процесът на нарастване на регионалните различия.

Северозападният район граничи с две държави, но това е и районът който има най-силна ориентация към вътрешния пазар. Именно поради тази причина развитието на трансграничното икономическо коопериране като перспектива би могло да бъде особено ефективно при него. Моноструктурното развитие на индустрията в този район обаче показва, че възможностите за развитие на трансгранични връзки са относително малки в краткосрочна и даже в средносрочна перспектива. Възможностите в краткосрочна перспектива трябва да се търсят преди всичко в развитието на първичния сектор.

Позитивна перспектива в средносрочен план за този район се открива с изграждането на втори мост при Видин, което ще има важен многостранен положителен ефект. Това ще улесни връзката с Румъния за развитие на икономически отношения, в т.ч. и на трансграничното икономическо коопериране, ще създаде предпоставки за развитие на модерна инфраструктура и накрая, ще създаде и необходимите условия гр. Видин да се развие и да се превърне в гравитационен център за Северозападния район. Важността на тази инфраструктура нараства значително с влизането на България и Румъния в ЕС, тя ще има предимство пред коридор № 10 - избягването на преминаване на границите със Сърбия и Хърватска.

Каква може да бъде регионалната стратегия за Северозападния район

На първо място, усилията и средствата трябва да се насочат към съществено подобряване на транспортната инфраструктура на района и особено към по-бързото изграждане на моста при Видин.

Подобряването на инфраструктурата ще открие възможности за развитие на трансгранично сътрудничество със Сърбия и преди всичко с Румъния, което може да бъде подпомогнато от съгласуваните действия на институциите от трите страни.

Важен фактор за трансграничното сътрудничество е развитието на първичния сектор, доколкото като правило развитието на икономическите отношения от двете страни на границата обикновено стартират с търговия на хранителни стоки. Ако трябва да се прави избор за подпомагане на селското стопанство или промишлеността в региона, то по-доброто решение би било да се подпомогне развитието на селското стопанство, за което в този район има потенциал.

Северен централен район - потенциал за развитие

Северният централен район е най-хармонично развит, различията между икономическите характеристики не са високи не само на равнище области, но и по отделни общини, което е предпоставка, благоприятстваща социално-икономическото развитие. Типично за него е добре развитата индустрия, която не е моноструктурна и това определя нейната адаптивност; тук няма и големи неефективни предприятия. Районът има и добре развито селско стопанство, с добри традиции. Друго предимство на този район е липсата на икономически проблеми по отношение на малцинствата – наличието на големи малцинствени групи на Балканите винаги се свързва с големи икономически различия.

Със сигурност може да се твърди, че на равнище области при Северния централен район социално-икономическите различия няма да са големи. Той ще продължава да бъде най-хомогенен и нито една област няма да има критични равнища по отношение на основните икономически показатели.

На този етап Северният централен район не се нуждае от провеждането на специфична регионална стратегия

Възможност която не е обект на регионална политика, но ще стимулира икономиката, е да се търси повишаването на експортната ориентираност на производството, което ще спомогне за развитието на трансграничното сътрудничество с Румъния.

Североизточен район - потенциал за развитие

Североизточният район има добра инфраструктура - една от причините за това е релефът на района, който не е планински. Налице са добре развити телекомуникации, вкл. и добре развитата ос на икономическо развитие София - Варна, която ще продължи да играе важна роля за развитието на района.

Морската и сухоземната граница разкриват възможности за туризма и услугите, свързани с него. Варна като оформил се урбанизиран център на района има добри специфични възможности за развитие - голямата гъстота на населението и значителният брой на активните субекти в промишлеността са добра предпоставка за това. Като цяло възможностите за адаптиране към пазара са сравнително големи за района, вкл. и по отношение на външнотърговската ориентираност, но те варират значително по отделни области, което предполага нарастване на различията с течение на времето. Развитието в краткосрочна перспектива не предполага достигането на критични равнища на регионални различия, както при Северозападния район.

Каква може да е регионалната стратегия за Североизточния район

Североизточният район не се нуждае от някаква специфична, целенасочена стратегия. Регионалната политика в рамките на района може да се сведе до

подобряване на транспортната инфраструктура, което е фактор, противодействащ на увеличаването на вътрешнорегионалните различия.

В краткосрочна перспектива развитието на първичния сектор и хранително-вкусовата промишленост за изоставашите икономически области Разград, Шумен и Търговище би могло да смекчи процеса на нарастване на регионалните различия. Потенциалът им в това отношение обаче не е висок и затова по-сериозни регионални проблеми в тези области могат да се очакват в средносрочна и дългосрочна перспектива. Решение за преодоляването им като регионална политика трудно може да се предложи на този етап.

Югоизточен район- потенциал за развитие

Развитието на Югоизточния район ще се определя и в бъдеще от развитието на центъра Бургас и по-специално от развитието на промишлеността. Морската граница е предпоставка за развитието на външнотърговските отношения. Районът като цяло има потенциал за развитие на трансгранично сътрудничество. Сериозно ограничение в това отношение могат да се окажат липсата на критична маса от население и недобре развитата инфраструктура.

По отношение на изменението на регионалните различия очакванията са те да нарастват. В Югоизточния район областта, която може да срещне най-сериозни икономически проблеми в бъдеще, е Сливен. Възможностите за развитие на селското стопанство са малки, няма реален потенциал за трансгранично сътрудничество, а и сериозните позиции в промишлеността са загубени. Утежняващи положението са ниската квалификация на работната сила заедно с наличието на малцинства.

При Югоизточния район сухопътната граница с Турция дава възможност за развитие на трансгранично сътрудничество, но това ще зависи до голяма степен от развитието на инфраструктурните коридори, които свързват Североизточна Европа с Истанбул и Турция. Трудностите са свързани със спецификата на граничните турски райони - те са периферни, един път, като резултат от класическите процеси "център - периферия", обусловени от голямата агломерация Истанбул, и от друга страна, те са засегнати от характерните проблеми на граничните области.

Каква може да е регионалната стратегия за Югоизточния район за планиране

Основната възможна регионална стратегия за Югоизточния район е по отношение на развитието на трансграничното сътрудничество. В региона на Южното Черноморие има възможност да се открие сериозна ниша в установяване на взаимоотношения по линията на услугите, свързани предимно с развитието на туризма.

Потенциал в средносрочна и дългосрочна перспектива е развитието на икономическо сътрудничество, определено от близостта на мегаполиса

Истанбул.

Подобряване на инфраструктурата на региона ще позволи част от икономическата активност, свързана с Бургаска област, да бъде поемана и от двете съседни области на региона, предпоставка за което е и ниската гъстота на населението в Бургаска област. По този начин ще се тушира процесът на нарастване на регионалните различия между областите на този район за планиране.

Южен централен район - потенциал за развитие

Южният централен район има много добри възможности за развитие и може да се очаква, че той ще подобри своя статус по отношение на другите райони. Бъдещото му развитие предполага съобразяване с различните природни дадености на отделните области, но това може да се търси единствено след решаването на високите различия в инфраструктурата.

Районът има сериозни възможности за развитие на трансграничното сътрудничество. Той може да се оформи като център за регионално сътрудничество не само за трите страни (България, Гърция и Турция), но и за цяла Югоизточна Европа. Развитието на областта може да бъде силно благоприятствано и от големия урбанизиран център Истанбул – нещо, което засега на практика се използва само от куфарните търговци. Важна роля ще играят и осите на развитие, преминаващи през региона.

Може да се обобщи, че заедно с Югозападния район перспективите и възможностите, които има районът за развитие на трансгранично сътрудничество, са най-големи и очакванията са тепърва те да се развиват. Тези взаимоотношения са от особена важност за периферните гранични райони, които наред с областите от Северозападния район са едни от най-изостаналите.

Както и при Югоизточния район, възможности в средносрочна и дългосрочна перспектива за развитие на трансгранично икономическо коопериране трябва да се търсят в близостта на мегаполиса Истанбул, като сравнителните предимства на Южния централен район по отношение на тази перспектива са значително по-големи поради стратегическото място на района и по-високата гъстота и степен на урбанизация.

Каква може да е регионалната стратегия за Южния централен район

Икономическото развитие може сериозно да се подобри при подобряване на инфраструктурата на региона.

Подпомагането на развитието на трансграничното сътрудничество в региона ще оказва определен положителен ефект върху икономиката, като трансграничното сътрудничество с Турция има сериозен потенциал, особено след като страната ни стана пълноправен член на ЕС

Югозападен район- потенциал за развитие

Развитието на района изцяло се определя от развитието на столицата, която икономически рязко се отличава от средното равнище на страната и в това отношение определя и високите показатели. Независимо че област София-град е изпреварила значително в икономическото си развитие останалите области, очакванията са тези различия да продължат да се увеличават. Това е процес, който се наблюдава и в останалите централно- и източноевропейски страни. Този процес е неизбежен и затова не може да се приеме като негативен.

Икономическото развитие на София създава среда, която по един или друг начин благоприятства развитието на района като цяло. Югозападният район граничи с три държави, което е предпоставка за развитие на трансгранично коопериране, като районът има най-висок потенциал за това. Основна предпоставка за това е град София, ситуиран в близост и до трите граници, поради което възможностите за развитие по линията на трансграничното сътрудничество са особено благоприятни. Положителна роля за това ще изиграе очакваното развитието на осите на икономическо развитие - например тези по посока Солун-София-Белград и Солун-София-Видин-Будапеща.

Проблемите, с които може да се сблъска развитието на трансграничното сътрудничество, са свързани с недобрата инфраструктура, особено що се отнася до свързването на осите на развитието на България с останалите три държави. Друг фактор е липсата на необходимата критична маса от население в граничните райони, която да благоприятства развитието на трансграничните отношения.

Каква може да е регионалната стратегия по отношение на Югозападния район

Районът не се нуждае от специфична, целенасочена регионална стратегия.

По-бързото подобряване на инфраструктурата със съседните страни по линията на коридор № 8 и коридор № 10 ще благоприятства развитието на трансграничното сътрудничество.

Необходимост от воденето на адекватна регионална политика

Регионалната политика и стратегия трябва да се формира на базата на добро познаване на регионалните процеси. Фактът, че у нас "подобни знания" като правило се формират от клишета, крие опасност от взимането на решения и воденето на политика, която не само няма да доведе до положителни резултати, но ще има негативно отражение върху бъдещето регионално и национално икономическо развитие. Добрата новина е, че институциите, натоварени с изграждането на регионална политика, наистина произвеждат клишета, но не ги материализират в действена регионална политика. Така че, ако няма позитивни резултати от регионалната политика, трябва да се радваме, че няма и негативни такива.

В тази разработка е направен опит насоките, които се дават като възможности за изграждане на регионална стратегия и регионална политика, да са съобразени с действителни познания както за процесите в страната така и за влиянието на интеграционните процеси. Ето защо по-широко се третира възможностите за водене на регионална политика по отношение на трансграничното сътрудничество, сфера, която е достатъчно добре изяснена, за да може да се препоръчва регионална стратегия, докато важният въпрос за секторната специализация се ограничава само до визиране каква може да бъде нежеланата специализация.

Регионалната секторната политика е изключително важна за страната, но рисковете от прилагането на не напълно обоснована такава политика могат да бъдат с изключително неблагоприятни последици, за това тя остава като едно предизвикателство за разработването ѝ, което ще позволи действителното изграждане на цялостна Регионална политика и стратегия на България.